

COMISIWN FFINIAU LLYWODRAETH LEOL I GYMRU

Comisiwn Ffiniau
Llywodraeth Leol
i Gymru

Local Government
Boundary Commission
for Wales

***ADRODDIAD BLYNYDDOL
2008/2009***

**COMISIWN FFINIAU LLYWODRAETH LEOL I GYMRU
ADRODDIAD BLYNYDDOL 2008/2009**

Rhagair

Mae'n bleser gennyf gyflwyno fy Adroddiad Blynyddol cyntaf fel Cadeirydd y Comisiwn. Mae'r Comisiwn wedi bod yn canolbwyntio'n bennaf ar barhau â'r paratodau ar gyfer Arolwg y trefniadau etholiadol o'r prif awdurdodau. Yn bennaf, mae hyn wedi cynnwys ceisio sicrhau bod anomaleddau mewn ardaloedd cymunedol wedi cael eu datrys cyn cychwyn ar gynnal y prif Arolwg.

Ym mis Ionawr cyhoeddodd y Gweinidog dros Gyfiawnder Cymdeithasol a Llywodraeth Leol Gyfarwyddiadau i'r Comisiwn ar gyfer dechrau'r Arolwg o'r trefniadau etholiadol. Mae hyn yn golygu bod gennym bellach lwyth gwaith eithriadol o fawr a fydd yn parhau tan 2011 pan fyddwn yn disgwyl gorffen y gwaith hwn. Dechreuwyd yr arolygon cyntaf o blith y rhain yng Nghastell-nedd Port Talbot, Casnewydd, Sir Ddinbych a Sir y Fflint.

Caiff natur yr arolygon a gynhelir eu cynnwys yn yr adroddiad hwn, ond rhaid i mi bwysleisio unwaith eto mai ein prif amcan yw cyflwyno cynigion er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus mewn modd annibynnol a gwrthrychol a darparu cydbwysedd democrataidd gwell o ran trefniadau etholiadol.

Rhan hanfodol o'n holl waith yw'n gweithdrefnau ymgynghori yr ydym yn ceisio eu gwneud mor gynhwysfawr â phosibl ac mor briodol â phosibl i raddfa'r arolwg. Rydym yn ddiolchgar am yr holl gynrychiolaethau sy'n dod i law. Rhoddir ystyriaeth ofalus iawn i bob un wrth i ni asesu tystiolaeth cyn dod i'n casgliadau, er y bydd rhai pobl yn anochel yn cael eu siomi weithiau gan ein casgliadau.

Rwyf yn ddiolchgar i'm rhagflaenydd a'n cyd-gomisiynwyr am eu cyngor doeth a'u cyfraniadau defnyddiol. Hoffwn ddiolch i aelodau staff yr Ysgrifenyddiaeth hefyd am eu cefnogaeth, eu teyrngarwch a'u gwaith caled.

**Paul Wood
Cadeirydd**

CYNNWYS

1.	CYFLWYNIAD	1
	- Y Comisiwn	1
	- Aelodaeth	1
	- Yr Ysgrifenyddiaeth	2
	- Dyletswyddau Statudol.....	2
	- Gweithdrefn Arolygon.....	3
2.	AMCANION.....	4
	- Targedau.....	4
3.	GWEITHGARWCH YN YSTOD Y FLWYDDYN FLAENOROL	5
	- Arolygon Cymunedol.....	5
	- Prosiect Ffiniau Wardiau Cymunedol	5
4.	GWAITH Y COMISIWN YN YSTOD 2008/09.....	6
	- Arolygon o Brif Ardaloedd	6
	- Arolygon Cymunedol.....	6
	- Arolygon o Drefniadau Etholiadol.....	6
	- Arolygon o Siroedd Wedi'u Cadw.....	6
	- Prosiect Ffiniau Wardiau Cymunedol	7
5.	RHEOLAETH GORFFORAETHOL: POLISIŪ AC ARFER	8
	- Datganiad Rheoli, Memorandwm Ariannol a Chodau.....	8
	- Cyllideb ac Archwiliad	8
	- Cynllun Iaith Gymraeg.....	9
	- Hyfforddiant a Thechnoleg Gwybodaeth	9
	- Gweithdrefn Gwyno.....	9
6.	DATGANIAD ARIANNOL CRYNO	10

1. CYFLWYNIAD

Y Comisiwn

- 1.1 Sefydlwyd Comisiwn Ffiniau Llywodraeth Leol i Gymru (y Comisiwn) ym mis Mehefin 1974 o dan delerau Adran 53 Deddf Llywodraeth Leol 1972 (Deddf 1972). Dynodir swyddogaethau statudol y Comisiwn yn Adrannau 54 i 78 Deddf 1972 fel y'i diwygiwyd gan Ddeddf Llywodraeth Leol (Cymru) 1994 (Deddf 1994). Mae Atodlen 8 Deddf 1972 yn darparu ar gyfer cyfansoddiad a threfniadau'r Comisiwn.
- 1.2 Diben y Comisiwn yw:

Cynnal arolygon o ardaloedd llywodraeth leol a threfniadau etholiadol yng Nghymru, gyda'r bwriad o ystyried a ddylid cyflwyno cynigion i Gynulliad Cenedlaethol Cymru i weithredu newidiadau sy'n ymddangos i'r Comisiwn yn rhai sy'n ddymunol er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

Aelodaeth

- 1.3 Aelodaeth y Comisiwn yn ystod 2008-09 was:

Mrs Susan G Smith OBE LLB [Cadeirydd tan 31 Rhagfyr 2008]

Mr Paul Wood [Dirprwy Gadeirydd tan 31 Rhagfyr 2008 a Chadeirydd o 1 Ionawr 2009]

Mr Dennis Hughes Roberts MBE BSc DMS MBCS MCMI Dirprwy Gadeirydd tan fis Mai 2008.

Y Parch. Hywel Meredydd Davies BD [Aelod tan 31 Rhagfyr 2008 a Dirprwy Gadeirydd o 1 Ionawr 2009]

John Bader [Aelod o 1 Ionawr 2009]

Ar hyn o bryd, mae'r Comisiynwyr yn aelodau o gyrff cyhoeddus eraill. Mae Mr Paul Wood yn Aelod o Gomisiwn Ffiniau Cymru, Cyfarwyddwr Anweithredol Ymddiriedolaeth GIG Prifysgol Abertawe Bro Morgannwg, Aelod, Cymdeithas Prif Swyddogion yr Heddlu, Aelod, Cymdeithas Genedlaethol Prif Swyddogion yr Heddlu sydd wedi Ymddeol, Aelod, Fforwm Rhanddeiliaid Athrofa Prifysgol Cymru, Aelod, Cyngor Plwyf Eglwysig, Eglwys y Santes Margaret y Creunant, Llywodraethwr, Ysgol Gynradd y Creunant, Aelod, Cyfeillion Theatr y Grand, Abertawe, Aelod, Clwb Iechyd a Racedi Morgannwg, Aelod, Yr Ymddiriedolaeth Genedlaethol, Aelod, Cymdeithas y Cerddwyr.

Mae'r Parch. H M Davies yn Gadeirydd Tearfund yng Nghymru a Menter Môn ac yn Is-gadeirydd Bwrdd Iechyd Lleol Ynys Môn. Mae hefyd yn aelod o Gyngor Chwaraeon Cymru, Bwrdd Llysoedd Gogledd Cymru, Pwyllgor Lleyg Golwg ar Ynni Cymru a Chyngor Gweithredu Gwirfoddol Cymru. Mae'n rhaid i'r Comisiwn gael o leiaf un sy'n medru'r Gymraeg ac mae'r Parch. H M Davies yn cyflawni'r gofyniad hwn.

Mae Mr John Bader yn Gadeirydd Ymddiriedolaeth Dai Cymunedol Somer, Aelod, Comisiwn Ffiniau Cymru, Aelod, Panel Annibynnol Cymru ar Gydnabyddiaeth Ariannol, Aelod, yr Ymddiriedolaeth Genedlaethol, Aelod, Ymddiriedolaeth Bywyd Gwyllt Gwent, Aelod, Ymddiriedolaeth Dai Casnewydd, Cymrawd y Sefydliad Tai Siantredig.

Cynhelir cyfarfodydd y Comisiwn mor aml ag y bydd y rhaglen waith yn mynnu. Mae'n arferol gan y Comisiwn i ymweld â lleoliad arolygon, yn enwedig mewn perthynas ag arolygon ardaloedd (ffiniau). Er budd effeithlonrwydd, caiff archwiliadau safle eu cyfuno â chyfarfodydd y Comisiwn lle bynnag y bo'n bosibl. Cynhaliwyd naw o gyfarfodydd yn ystod 2008-09.

Archwilydd Cyffredinol Cymru yw archwilydd allanol y Comisiwn, ac mae contractau'n bodoli i ddarparu gwasanaethau archwiliad mewnol, cyfreithiol, cyfrifo, cyfieithu ac argraffu.

Yr Ysgrifenyddiaeth

- 1.4 Lleolir ysgrifenyddiaeth y Comisiwn yn Nh• Caradog, 1-6 Plas Sant Andreas, Caerdydd. Ar ddechrau'r flwyddyn roedd 8 aelod o staff. Llenwir swyddi'r Ysgrifennydd, Dirprwy Ysgrifennydd a Rheolwr Cyllid gan gyflogaion uniongyrchol y Comisiwn. Mae swyddi'r Ysgrifennydd, Dirprwy Ysgrifennydd a'r Rheolwr Cyllid yn rhai amser llawn. Mae'r 5 aelod arall yn weision sifil ar secondiad o Lywodraeth Cynulliad Cymru a Th•r Cwmnïau: 3 yn gweithio'n amser llawn a 2 yn gweithio'n rhan-amser
- 1.5 O 1 Ionawr 2002, ymgwymerodd Ysgrifenyddiaeth y Comisiwn â chyfrifoldeb i ddarparu Ysgrifenyddiaeth i'r Comisiwn Ffiniau i Gymru ar gyfer ei Arolygon o etholaethau Seneddol yng Nghymru dan Femorandwm Cytundeb rhwng y Comisiwn, Cynulliad Cenedlaethol Cymru, Yr Adran Drafnidiaeth, Llywodraeth Leol a'r Rhanbarthau a'r Swyddfa Ystadegau Gwladol.

Dyletswyddau Statudol

- 1.6 Prif ddyletswyddau'r Comisiwn yw:

Ardaloedd Llywodraeth Leol

- i) Cadw dan adolygiad yr holl brif ardaloedd yng Nghymru at ddiben ystyried a ddylid cynnig newidiadau i Lywodraeth Cynulliad Cymru sy'n ymddangos yn rhai sy'n ddymunol i'r Comisiwn er budd llywodraeth leol effeithiol a chyfleus;
- ii) Ystyried ceisiadau am arolygon gan awdurdodau lleol;
- iii) Ystyried adroddiadau a wneir gan brif gynghorau mewn perthynas ag arolygon ardaloedd cymunedol a gynhaliwyd ganddynt a gwneud argymhellion i Lywodraeth Cynulliad Cymru.

Trefniadau Etholiadol

- iv) O dan ddarpariaethau'r adran 64 newydd a ychwanegwyd at Ddeddf 1972 gan Adran 6 Deddf 1994, cyn gynted ag y bo'n ymarferol ar ôl etholiad cyffredin cynghorwyr ar gyfer unrhyw un o'r prif ardaloedd yng Nghymru a gynhaliwyd ym 1995 roedd yn ofynnol i'r Comisiwn:
 - a) Gynnal arolwg o'r trefniadau etholiadol ar gyfer yr ardaloedd hynny gyda'r bwriad o ystyried y trefniadau etholiadol yn y dyfodol; a

- b) Llundio cynigion ar gyfer y trefniadau hynny; a
- v) Heb fod yn llai na deg nac yn fwy na phymtheg mlynedd ar ôl cwblhau'r arolwg cychwynnol ac wedi hynny, ar gyfnodau tebyg, cynnal arolwg o'r trefniadau etholiadol ar gyfer pob prif ardal yng Nghymru.

Cyfarwyddiadau

- vi) Gall Llywodraeth Cynulliad Cymru gyfarwyddo'r Comisiwn i gynnal arolwg o Gymru gyfan, neu o unrhyw un neu fwy o ardaloedd llywodraeth leol neu rannau o ardaloedd o'r fath yng Nghymru.

Gweithdrefn Arolygon

1.7 Mae Adran 60 Deddf 1972 yn pennu'r canllawiau gweithdrefnol sydd i'w dilyn wrth ymgymryd â phob arolwg. Camau sylfaenol arolwg yw:

- i) Cyhoeddi dyddiad dechrau'r arolwg pan wahoddir awgrymiadau a sylwadau cychwynnol erbyn dyddiad penodol;
- ii) Cyhoeddi cynigion drafft y Comisiwn pan wahoddir sylwadau arnynt yn yr un modd erbyn dyddiad penodol; a
- iii) Chyhoeddi cynigion terfynol y dylid anfon unrhyw sylwadau pellach ar ôl hyn at Lywodraeth Cynulliad Cymru.

2 AMCANION

- 2.1 Noddir y Comisiwn gan Is-adran Polisi Llywodraeth Leol Llywodraeth Cynulliad Cymru. Mae'r Comisiwn yn destun Arolygon Polisi cyfnodol sy'n darparu canllawiau strategol a pholisi tymor canolig ar gyfer cynlluniau blynyddol y Comisiwn. Dechreuodd y cyfnod cynllunio strategol diwethaf gydag Arolwg Polisi o'r Comisiwn a gynhaliwyd gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru yn 2001.

Targedau

- 2.2 Mae'r cyfarwyddiadau gan Lywodraeth Cynulliad Cymru i'r Comisiwn gynnal arolygon ardal yn cynnwys terfynau amser penodedig, a bennir ar ôl ystyried cymhlethdod pob arolwg. Nod y Comisiwn yw cwblhau arolygon ardal a gynhelir ar gais awdurdodau lleol o fewn deuddeg mis.
- 2.3 Caiff y gweithdrefnau i'w dilyn wrth gynnal arolwg eu diffinio yn ôl statud, gan ei wneud yn ofynnol i'r Comisiwn hysbysu ac ymgynghori'n eang ac ystyried cynrychiolaethau cyn gwneud unrhyw gynigion terfynol i Lywodraeth Cynulliad Cymru.
- 2.4 Nid oes unrhyw gyfnodau amser statudol ar gyfer yr ymgynghoriad nac unrhyw un o gamau eraill y gweithdrefnau, y cânt eu gweithredu yn ôl disgresiwn y Comisiwn. Mae'r Comisiwn wedi rhoi ystyriaeth ofalus i'r angen i ddarparu amser digonol i awdurdodau lleol a phobl eraill sydd â diddordeb gyflwyno eu safbwyntiau. Gosodir targedau o fewn deuddeg mis i arolwg ar gyfer y camau cyhoeddusrwydd ac ymgynghori, cynhyrchu adroddiadau drafft a therfynol a'r amser sydd ei angen i asesu'r materion dan sylw. Fodd bynnag, mae'n rhaid i'r Comisiwn ystyried amgylchiadau penodol weithiau ac, oni bai bod terfynau amser penodedig yn bodoli, maent yn hyblyg o ran cadw at dargedau.

3. GWEITHGARWCH YN YSTOD Y FLWYDDYN FLAENOROL 2007-08

Arolygon Cymunedol

- 3.1 Cwblhaodd y Comisiwn eu harolwg o'r ffiniau cymunedol ym Mwrdeistref Sirol Wrecsam gan gyhoeddi eu Hadroddiad a'u Cynigion ym mis Medi 2007. Cafodd y Comisiwn gyfarwyddyd gan y Gweinidog dros Gyfiawnder Cymdeithasol a Llywodraeth Leol dyddiedig 15 Mawrth 2008 i gynnal arolwg pellach o ffiniau cymunedol penodol ym Mwrdeistref Sirol Wrecsam erbyn 30 Medi 2008. Cychwynnodd yr arolwg ar 27 Mawrth 2008.
- 3.2 Cyhoeddodd y Comisiwn Gynigion Drafft ar gyfer eu harolwg o gymunedau yn Sir Ynys Môn ym mis Gorffennaf 2007.
- 3.3 Cyhoeddodd y Comisiwn Gynigion Drafft ar gyfer eu harolygon o gymunedau ym Mwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf ym mis Awst 2007. Cyhoeddwyd Adroddiad a Chynigion ar gyfer Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf ym mis Chwefror 2008.
- 3.4 Yn ystod 2007-08 derbyniodd y Comisiwn gyfarwyddyd gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru i gynnal arolwg o gymunedau yn Siroedd / Bwrdeistrefi Sirol Caerffili, Conwy, Pen-y-bont ar Ogwr ac Abertawe. Cychwynnodd arolwg cymunedau yng Nghaerffili ym mis Hydref 2007, yng Nghonwy ym mis Hydref 2007, Pen-y-bont ar Ogwr ym mis Tachwedd 2007 ac Abertawe ym mis Ionawr 2008.
- 3.5 Prif gynghorau sy'n gyfrifol am gynnal arolygon ar ardaloedd cymunedol a threfniadau etholiadol cymunedol. Ym mis Gorffennaf 2007 cyflwynodd y Comisiwn ei Adroddiad a'i Gynigion ar gyfer eu harolwg o'r argymhellion a wnaed gan Gyngor Sir Powys yn dilyn arolwg y Cyngor hwnnw o gymunedau yn ei ardal.

Prosiect Ffiniau Wardiau Cymunedol

- 3.6 Parhaodd y Comisiwn i drosi'r ffiniau cymunedol wedi'u sganio yn ddata mapio, 'yn fewnol' yn ystod 2007-08.

4. GWAITH Y COMISIWN YN YSTOD 2008-09

Arolygon o Brif Ardaloedd

- 4.1 Cychwynnodd y Comisiwn arolwg o'r ffin rhwng Sir Powys a Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful ym mis Gorffennaf 2007, gan gyhoeddi eu Cynigion Terfynol ym mis Gorffennaf 2008.

Arolygon Cymunedol

- 4.2 Cwblhaodd y Comisiwn yr arolwg o'r ffiniau cymunedol yn Sir Ynys Môn, gan gyhoeddi eu Hadroddiad a'u Cynigion ym mis Ebrill 2008.
- 4.3 Cwblhaodd y Comisiwn arolwg pellach o'r ffiniau cymunedol ym Mwrdeistref Sirol Wreccsam gan gyhoeddi eu hadroddiad a'u cynigion terfynol ym mis Medi 2008.
- 4.4 Cyhoeddodd y Comisiwn Gynigion Drafft o'u harolwg o ffiniau cymunedol ym Mwrdeistref Sirol Pen-y-bont ar Ogwr ym mis Medi 2008.
- 4.5 Cyhoeddodd y Comisiwn Gynigion Drafft o'u harolwg o ffiniau cymunedol yn Ninas a Sir Abertawe ym mis Medi 2008.
- 4.6 Cyhoeddodd y Comisiwn Gynigion Drafft o'u harolwg o ffiniau cymunedol ym Mwrdeistref Sirol Conwy ym mis Gorffennaf 2008 a'r cynigion terfynol ym mis Chwefror 2009.
- 4.7 Cyhoeddodd y Comisiwn Gynigion Drafft o'u harolwg o ffiniau cymunedol ym Mwrdeistref Sirol Caerffili ym mis Hydref 2008.
- 4.8 Cyhoeddodd y Comisiwn Gynigion Drafft o'u harolwg o ffiniau cymunedol ym Mwrdeistref Sirol Bro Morgannwg ym mis Chwefror 2009.
- 4.9 Cyhoeddodd y Comisiwn Gynigion Drafft o'u harolwg o ffiniau cymunedol yn Ninas a Sir Caerdydd ym mis Chwefror 2009.
- 4.10 Cyhoeddodd y Comisiwn Gynigion Drafft o'u harolwg o ffiniau cymunedol ym Mwrdeistref Sirol Blaenau Gwent ym mis Mawrth 2009.

Arolygon o Drefniadau Etholiadol

- 4.11 Cyhoeddodd y Comisiwn ei fod yn cychwyn arolygon etholiadol ar gyfer Casnewydd, Castell-nedd Port Talbot, Sir Ddinbych a Sir y Fflint ym mis Chwefror 2009.

Arolygon o Siroedd Wedi'u Cadw

- 4.12 Yn dilyn derbyn Cyfarwyddyd gan Lywodraeth Cynulliad Cymru ar 27 Chwefror 2009, cychwynnodd y Comisiwn arolwg ar ran o'r ffin rhwng y Siroedd Wedi'u Cadw Powys a Morgannwg Ganol.

Prosiect Ffiniau Wardiau Cymunedol

- 4.13 Parhaodd y Comisiwn i drosi'r ffiniau cymunedol wedi'u sganio yn ddata mapio 'yn fewnol' yn ystod 2008-09 ac mae wedi "cipio'r" prif ddata. Mae angen rhagor o waith i fireinio'r data hwn a bydd y gwaith hwn yn parhau yn ystod 2009-10.

5. RHEOLAETH GORFFORAETHOL: POLISIÂU AC ARFER

Datganiad Rheoli, Memorandwm Ariannol a Chodau

- 5.1 Mae Datganiad Rheoli a Memorandwm Ariannol cysylltiol yn disgrifio'r berthynas rhwng y Comisiwn a Chynulliad Cenedlaethol Cymru ac yn ei gwneud yn ofynnol i gyflwyno Cynlluniau Gweithredol Blynyddol ac Adroddiadau Blynyddol i Lywodraeth Cynulliad Cymru at ddibenion cynllunio, cyllidebu ac asesu perfformiad. Cynhelir cyfarfodydd cyswilt chwarterol a chyfarfod arolwg blynyddol gydag isadran nawdd, Llywodraeth Cynulliad Cymru. Cynhaliwyd cyfarfod blynyddol y Comisiwn â'r Gweinidog dros Gyfiawnder Cymdeithasol a Llywodraeth Leol yn Llywodraeth Cynulliad Cymru ar 2 Hydref 2008.
- 5.2 Mabwysiadwyd Cod Arferion Gorau ar gyfer Comisiynwyr ac mae Cofrestr o fuddiannau ariannol uniongyrchol neu anuniongyrchol y Comisiynwyr ar gael i'r cyhoedd ei harchwilio. Gellir trefnu i'w gweld drwy gysylltu â'r Ysgrifennydd yn swyddfeydd y Comisiwn. Mae cod tebyg mewn perthynas â staff.
- 5.3 Mae'r Comisiwn yn cwrdd fel Pwyllgor Archwilio, wedi'i gadeirio gan Ddirprwy Gadeirydd y Comisiwn. Yn ystod y flwyddyn cyfarfu'r Pwyllgor Archwilio dair gwaith.
- 5.4 Mabwysiadwyd arferion gwaith sy'n cydsynio ag egwyddorion gonestrwydd, ymgynghori a chymwynasgarwch. Er enghraifft, mae'r Comisiwn yn rhoi cyhoeddusrwydd eang i'w bwriad o gynnal pob arolwg ac ysgrifennu at yr awdurdod lleol dan sylw, ac ymweld ag ef, i drafod yr arolwg a gwahodd eu sylwadau cychwynnol. Ar gyfer pob arolwg mae'r Comisiwn yn cyhoeddi datganiadau i'r wasg ar eu cynigion drafft a'u cynigion terfynol a darperir digon o gopiâu o'r adroddiadau i alluogi iddynt gael eu dosbarthu am ddim i bob aelod o'r prif gynghorau a chynghorau cymuned sy'n cael eu heffeithio gan y cynigion, a llyfrgelloedd lleol. Mae nifer o gopiâu ar gael hefyd i drigolion lleol ar gais. Mae gwefan y Comisiwn: www.cflll-cymru.gov.uk yn rhoi gwybodaeth am y Comisiwn, cynnydd yr arolygon a chyfle i weld adroddiadau blaenorol.
- 5.5 Ym mis Hydref 2008 cynhaliodd y Comisiwn ei unfed Cyfarfod Agored Blynyddol ar ddeg, y tro hwn yng Ngwesty St. George, Llandudno, Conwy. Roedd y cyfarfod yn cynnwys gweithdy a arweiniwyd gan hwylusydd allanol. Cynhaliwyd Cyfarfodydd a Gweithdai yn y Fenni a Chaerfyrddin yn ystod misoedd Tachwedd a Rhagfyr. Mynychodd dros 140 o bobl y digwyddiadau hyn.

Cyllideb ac Archwiliad

- 5.6 Y gost gweithredu net am y flwyddyn oedd £571,515 a chyfanswm y cymorth grant a dderbyniwyd gan Lywodraeth Cynulliad Cymru oedd £556,978, a oedd yn is na'r swm cymorth grant a ddyrannwyd am y flwyddyn, sef £618,000. Mae'r Comisiwn yn ymrwymedig i gyflawni gwerth am arian wrth brynu nwyddau a gwasanaethau.
- 5.7 Er mwyn sicrhau effeithlonrwydd a gwerth am arian, mae cyfres gynhwysfawr o gyfarwyddiadau desg sy'n ymwneud â systemau a gweithdrefnau mewn grym. Archwilwyr mewnol y Comisiwn oedd Gwasanaeth Archwilio Mewnol Llywodraeth Cynulliad Cymru. Mae Archwilydd Cyffredinol Cymru wedi cynnal yr archwiliad allanol o gyllid y Comisiwn.

Cynllun Iaith Gymraeg

- 5.8 Dymuna'r Comisiwn nodi'n glir y gall y cyhoedd ymdrin â hwy yn Gymraeg. Ym mis Gorffennaf 1998, mabwysiadodd y Comisiwn eu Cynllun Iaith Gymraeg yn unol â darpariaethau Deddf yr Iaith Gymraeg 1993 a Gorchymyn Cynlluniau Iaith Gymraeg (Cyrrff Cyhoeddus) 1996. Mae'r Comisiwn bellach wedi cyhoeddi eu hwythfed adroddiad blynyddol i Fwrdd yr Iaith Gymraeg ar weithrediad y cynllun. Yn gryno, mae'r adroddiad yn cadarnhau bod y Comisiwn yn cydymffurfio â'r mesurau, yr amserlen a'r targedau a nodir yn eu cynllun. Cynhwysir tystiolaeth o'r ymrwymiad i'r **egwyddor y bydd y Comisiwn, wrth gynnal busnes cyhoeddus yng Nghymru, yn trin yr iaith Gymraeg a'r iaith Saesneg ar y sail eu bod yn gyfartal** yn y ffaith bod yr holl adroddiadau a'r cyhoeddusrwydd perthynol y cyfeirir atynt yn yr Adroddiad Blynyddol hwn wedi cael eu cyhoeddi yn ddwyieithog. Fodd bynnag mae'r cynllun hefyd yn cynnwys llawer o gamau manwl eraill i ategu'r egwyddor a gellir darparu copi o'r adroddiad llawn ar gais neu gellir cael gafael arno ar wefan y Comisiwn.

Hyfforddiant a Thechnoleg Gwybodaeth

- 5.9 Mae'r Comisiwn yn rhan o bartneriaeth MERLIN Llywodraeth Cynulliad Cymru sydd wedi parhau i ddarparu mwyafrif gofynion TG y Comisiwn, yn galedwedd ac yn feddalwedd. Mae hyn wedi cynyddu effeithlonrwydd TG y Comisiwn ac wedi lleihau'n fawr y risgiau sy'n gysylltiedig â methiant systemau.
- 5.10 Mae'r cyrsiau hyfforddi datblygu aelodau staff a fynychwyd yn ystod y flwyddyn wedi cynnwys meysydd fel: Cydraddoldeb ac Amrywiaeth, Iechyd a Diogelwch, Hyfforddiant Adrodd Rheoli Personol, Cyflwyniad Proffesiynol i MapInfo, Datblygiad Cynaliadwy, Hyfforddiant Photoshop, IFRS Paratoi Cyfrifon Cysgod, Cwrs Gloywi TG ar gyfer Microsoft Office 2003, CSP Elfennau Sylfaenol Pensiynau a chyfraith cyflogi.

Gweithdrefn Gwyno

- 5.11 Mae gan y Comisiwn Weithdrefn Gwyno a gellir gwneud cwynion (trwy lythyr, e-bost neu dros y ffôn) trwy gysylltu â'r Comisiwn. Gellir cael gwybodaeth am y modd yr ymdrinnir â chwynion yn nogfen Gweithdrefn Gwyno'r Comisiwn sydd ar wefan y Comisiwn (www.cflll-cymru.gov.uk) neu gellir cael copi o'r ddogfen gan y Comisiwn yn y cyfeiriad isod:

Yr Ysgrifennydd

Comisiwn Ffiniau Llywodraeth Leol i Gymru

T• Caradog

1 - 6 Plas Sant Andreas

CAERDYDD

CF10 3BE

Ffôn: 029 20395031

Ffacs: 029 20395250

E-bost: cflll-cymru@cymru.gsi.gov.uk

Gwefan: www.cflll.cymru.gov.uk

6. DATGANIAD ARIANNOL CRYNO

COMISIWN FFINIAU LLYWODRAETH LEOL I GYMRU

Mae'r Datganiad Ariannol hwn yn rhoi crynodeb o gyfrifon Comisiwn Ffiniau Llywodraeth Leol i Gymru (y Comisiwn) am y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2009. Nid yw'n cynnwys gwybodaeth ddigonol i ganiatáu ar gyfer dealltwriaeth lawn o'r canlyniadau a sefyllfa ariannol y Comisiwn. I gael mwy o wybodaeth, dylid edrych ar y cyfrifon blynyddol llawn ac adroddiad yr archwilydd ar y cyfrifon hynny. Mae copi o'r cyfrifon archwiliedig, sy'n cynnwys y wybodaeth fanwl sy'n ofynnol o dan y gyfraith ac o dan ganllawiau arferion gorau, ar gael, yn rhad ac am ddim, oddi wrth y Rheolwr Cyllid, T• Caradog, 1-6 Plas Sant Andreas, Caerdydd CF10 3BE.

Cefndir Statudol

Sefydlwyd Comisiwn Ffiniau Llywodraeth Leol i Gymru (y Comisiwn) o dan Adran 53 Deddf Llywodraeth Leol 1972 at ddibenion adolygu ardaloedd a threfniadau etholiadol llywodraeth leol yng Nghymru yn gyson.

O 1 Ebrill 1995 daeth y Comisiwn yn Gorff Cyhoeddus Anadrannol ymgynghorol yn cael ei ariannu gan Gymorth Grant gan y Swyddfa Gymreig gynt, ac ar ôl 1 Gorffennaf 1999, yn Gorff Cyhoeddus a Noddir gan y Cynulliad (CCNC). Pan ddaeth Deddf Llywodraeth Cymru 2006 i rym ar 25 Mai 2007, daeth y Comisiwn yn Gorff a Noddir gan Lywodraeth y Cynulliad (CNLC).

Arolwg o'r Flwyddyn a Datblygiadau yn y Dyfodol

Arolygon o gymunedau oedd y rhan fwyaf o waith y Comisiwn yn ystod y flwyddyn. Cwblhaodd y Comisiwn eu harolwg o'r ffiniau cymunedol yn Sir Ynys Môn, gan gyhoeddi eu Hadroddiad a'u Cynigion ym mis Ebrill 2008. Cyhoeddodd y Comisiwn Gynigion Drafft o'u harolwg o gymunedau yn Ninas a Sir Abertawe a Bwrdeistref Sirol Pen-y-bont ar Ogwr (a gychwynwyd yn ystod 2007-08) ym mis Medi 2008. Cyhoeddwyd Gynigion Drafft o'u harolwg o gymunedau ym Mwrdeistref Sirol Caerffili (a gychwynwyd yn ystod 2007-08) ym mis Hydref 2008. Cyhoeddodd y Comisiwn Gynigion Drafft o'u harolwg o gymunedau ym Mwrdeistref Sirol Conwy ym mis Gorffennaf 2008 a chyhoeddodd yr Adroddiad a'r Cynigion ar gyfer yr arolwg hwn ym mis Chwefror 2009. Cyhoeddwyd Adroddiad a Chynigion ar gyfer Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf ym mis Chwefror 2008. Yn ystod 2008-09 derbyniodd y Comisiwn gyfarwyddyd gan Lywodraeth Cynulliad Cymru i gynnal arolygon o gymunedau ym Mwrdeistrefi Sirol Bro Morgannwg a Blaenau Gwent. Cychwynwyd arolygon Mwrdeistrefi Sirol Bro Morgannwg a Blaenau Gwent ym mis Mai 2008 a chyhoeddwyd yr Adroddiadau Cynigion Drafft ym mis Chwefror 2009.

Derbyniodd y Comisiwn Gyfarwyddyd gan y Gweinidog dros Gyfiawnder Cymdeithasol a Llywodraeth Leol dyddiedig 15 Mawrth 2008 i gynnal arolwg pellach o ffiniau cymunedol penodol ym Mwrdeistref Sirol Wrecsam erbyn 30 Medi 2008. Cyhoeddodd y Comisiwn Gynigion Drafft ar gyfer yr arolwg hwn ym mis Gorffennaf 2008 ac fe gyhoeddodd yr Adroddiad a'r Cynigion ym mis Medi 2008 gan fodloni terfyn amser y Gweinidog.

Prif gynghorau sy'n gyfrifol am gynnal arolygon ar ardaloedd cymunedol a threfniadau etholiadol cymunedol. Ym mis Chwefror 2009 cyflwynodd y Comisiwn ei Adroddiad a'i Gynigion ar gyfer eu harolwg o'r argymhellion a wnaed gan Gyngor Dinas a Sir Caerdydd yn dilyn arolwg y Cyngor hwnnw o gymunedau yn ei ardal.

Cwblhaodd y Comisiwn hefyd y Comisiwn arolwg o'r ffin rhwng Sir Powys a Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful ym mis Gorffennaf 2007, gan gyhoeddi eu Hadroddiad a'u Cynigion ym mis Gorffennaf 2008.

Derbyniodd y Comisiwn Gyfarwyddyd gan y Gweinidog dros Gyfiawnder Cymdeithasol a Llywodraeth Leol dyddiedig 27 Chwefror 2009, i gynnal arolwg ar ran o'r ffin rhwng y Siroedd Wedi'u Cadw Powys a Morgannwg Ganol. Cychwynnodd y Comisiwn yr arolwg hwn ym mis Mawrth 2009.

Derbyniodd y Comisiwn Gyfarwyddyd gan y Gweinidog dros Gyfiawnder Cymdeithasol a Llywodraeth Leol dyddiedig 13 Ionawr 2009 i gynnal arolwg o'r trefniadau etholiadol ar gyfer 22 awdurdod unedol Cymru i'w gwblhau erbyn 30 Mehefin 2011. Ym mis Chwefror 2009 cychwynnodd y Comisiwn arolygon o'r trefniadau etholiadol yn yr haen gyntaf o awdurdodau unedol sef Cyngor Bwrdeistref Sirol Castell-nedd Port Talbot, Cyngor Sir y Fflint, Cyngor Sir Ddinbych a Chyngor Dinas Casnewydd.

Bydd y Comisiwn yn ymgymryd â'r gwaith angenrheidiol i gwblhau'r arolygon o drefniadau etholiadol ar gyfer awdurdodau unedol Cymru erbyn 30 Mehefin 2011 yn unol â Chyfarwyddyd y Gweinidog dros Gyfiawnder Cymdeithasol a Llywodraeth Leol dyddiedig 13 Ionawr 2009. Mae cynnydd yn llwyth gwaith y Comisiwn o ganlyniad i'r gwaith hwn wedi golygu cynnydd yn nifer aelodau staff yr Ysgrifenyddiaeth.

Mae'r Comisiwn wedi ymrwymo'n barhaus i arolygu ardaloedd prif gynghorau ac i ystyried unrhyw argymhellion a wnaed gan brif gynghorau o ran arolygon o ardaloedd cymunedol a ymgymerwyd ganddynt. Yn ystod 2009-10 bydd y Comisiwn yn cwblhau'r arolygon cymunedol hynny a gychwynnwyd yn 2008-09 a disgwylir y bydd y Comisiwn hefyd yn ymgymryd â gwaith pellach o ran arolygon cymunedol ar gyfer prif gynghorau eraill.

Aelodaeth y Comisiwn

Aelodau'r Comisiwn gydol 2008-09 oedd:

Ebrill 2008

Mrs Susan G Smith LLB	(Cadeirydd)
Mr Dennis H Roberts BSc DMS MBCS MCMI	(Dirprwy Gadeirydd)
Y Parch. Hywel Meredydd Davies BD	(Aelod)

Mai i Ragfyr 2008

Mrs Susan G Smith LLB	(Cadeirydd)
Mr Paul Wood	(Dirprwy Gadeirydd)
Y Parch. Hywel Meredydd Davies BD	(Aelod)

Ionawr i Fawrth 2009

Mr Paul Wood	(Cadeirydd)
Y Parch. Hywel Meredydd Davies BD	(Dirprwy Gadeirydd)
Mr John Bader	(Aelod)

Adroddiad Archwilydd Cyffredinol Cymru i Gynulliad Cenedlaethol Cymru ar y Datganiadau Ariannol Cryno

Rwyf wedi archwilio datganiad ariannol cryno'r Comisiwn Ffiniau Llywodraeth Leol i Gymru fel y nodir isod ar dudalennau 13 i 16.

Priod gyfrifoldebau'r Comisiwn, yr Ysgrifennydd a'r Archwilydd

Y Swyddog Cyfrifo sy'n gyfrifol am baratoi'r Adroddiad Blynyddol. Fy nghyfrifoldeb i yw adrodd fy marn ar gysondeb y datganiadau ariannol cryno â'r datganiadau ariannol llawn. Rwyf wedi darllen y wybodaeth arall a gynhwysir yn yr Adroddiad Blynyddol hefyd ac yn ystyried y goblygiadau i'm hadroddiad os dof yn ymwybodol o unrhyw gamddatganiadau amlwg neu anghysondebau perthnasol â'r datganiadau ariannol cryno.

Sail fy marn

Cynheliais f'archwiliad yn unol â Bwletin 1999/6 – 'Datganiad yr archwilwyr ar y datganiad ariannol cryno' a gyhoeddwyd gan y Bwrdd Arferion Archwilio i'w ddefnyddio yn y Deyrnas Unedig.

Barn

Yn fy marn i, mae'r datganiad ariannol cryno yn gyson â datganiadau ariannol statudol Comisiwn Ffiniau Llywodraeth Leol i Gymru am y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2009 ac rwyf wedi cyhoeddi barn ddiamedod amdanynt.

Jeremy Colman
Archwilydd Cyffredinol Cymru

Gorffennaf 2009

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd
CF11 9LJ

DATGANIAD COSTAU GWEITHREDOL
ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2009

	2009	2008
	£	£
GWARIANT		
Costau staff	290,436	209,462
Dibrisiant	7,768	6,464
Cost dybiannol y tâl cyfalaf	(94)	223
Costau gweithredol eraill	273,240	160,385
Costau Gweithredol Crynswth	571,350	376,534
Llog a dderbyniwyd	(137)	(273)
Colled wrth waredu asedau sefydlog	-	-
Gwrthdroi cost dybiannol y tâl cyfalaf	94	(223)
Swm a ildwyd i Lywodraeth Cynulliad Cymru	208	255
Costau Gweithredol Net a drosglwyddwyd i'r Gronfa wrth Gefn Gyffredinol	571,515	376,293

Ystyrir pob gweithgaredd yn weithgaredd parhaus

DATGANIAD O ENILLION A CHOLLEDION CYDNABYDDEDIG
ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2009

	2009	2008
	£	£
Ailbrisiad o Asedau Sefydlog	-	-
Cyfanswm colledion cydnabyddedig am y flwyddyn	-	-

Sylwer: Nid oes gan y Comisiwn unrhyw enillion na cholledion ac eithrio'r gost weithredol net.

MANTOLEN
ar 31 Mawrth 2009

	2009		2008	
	£	£	£	£
ASEDAU SEFYDLOG				
Asedau Sefydlog Diriaethol		16,479		17,219
ASEDAU CYFREDOL				
Dyledwyr a rhagdaliadau		1,796		1,421
Arian parod yn y banc ac mewn llaw		1,557		15,587
		<u>3,353</u>		<u>17,008</u>
CREDYDWYR				
Symiau sy'n ddyledus o fewn blwyddyn		<u>(29,774)</u>		<u>(29,632)</u>
RHWYMEDIGAETHAU CYFREDOL NET		(26,421)		(12,624)
CYFANSWM YR ASEDAU NET		<u>(9,942)</u>		<u>4,595</u>
ARIANNWYD GAN:				
Cronfa wrth Gefn Gyffredinol		(9,942)		4,595
Cronfa wrth Gefn Grantiau'r Llywodraeth		-		-
CRONFEYDD Y LLYWODRAETH		<u>(9,942)</u>		<u>4,595</u>

DATGANIAD LLIF ARIAN
ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2009

	2009 £	2008 £
All-lif arian parod net o weithgareddau gweithredol	(565,382)	(362,437)
Enillion ar fuddsoddiad	137	273
Ildio llog y banc i Lywodraeth Cynulliad Cymru	(208)	(255)
Gwariant cyfalaf	(5,555)	(9,107)
Ariannu		
Llywodraeth Cynulliad Cymru yn ariannu Cymorth Grant	556,978	372,716
CYNNYDD MEWN ARIAN PAROD	<u>(14,030)</u>	<u>1,190</u>
Cysoni llif arian net â symudiad mewn cronfeydd net		
Cynnydd mewn arian parod ar gyfer y cyfnod	(14,030)	1,190
Cronfeydd net ar 1 Ebrill	15,587	14,397
Cronfeydd net ar 31 Mawrth	<u><u>1,557</u></u>	<u><u>15,587</u></u>

NODIADAU I'R DATGANIAD ARIANNOL CRYNO

1. Confensiynau Cyfrifo

Paratowyd y datganiadau ariannol hyn yn unol â Llawlyfr Adroddiadau Ariannol 2008-09 y Llywodraeth (FReM) a gyhoeddwyd gan Drysorlys EM. Mae'r polisiâu cyfrifyddu a gaiff eu cynnwys yn y Llawlyfr yn dilyn arfer cyfrifo a dderbynnir yn gyffredinol yn y DU ar gyfer cwmnïau (UK GAAP) i'r graddau y mae'n ystyrlon a phriodol i'r sector cyhoeddus. Paratowyd y cyfrifon o dan y confensiwn cost hanesyddol.

2. Canlyniadau Ariannol

Cyfanswm y costau gweithredol net am y flwyddyn oedd £571,515 (2007-08; £376,293) ac mae hwn wedi'i drosglwyddo i'r gronfa wrth gefn gyffredinol. Cyfanswm y cymorth grant gan Lywodraeth Cynulliad Cymru oedd £556,978 (2007-08; £372,716) ac mae hwn wedi'i gredydu'n uniongyrchol i'r gronfa wrth gefn gyffredinol.

3. Costau Staff ac Aelodau

	2009 £	2008 £
Tâl Aelodau'r Comisiwn	18,402	14,324
Cyflogau		
Cyflogi'n uniongyrchol	123,497	109,900
Secondiad o'r tu allan	88,142	40,031
Yswiriant Gwladol Cyflogwyr		
Cyflogi'n uniongyrchol (gan gynnwys Aelodau'r Comisiwn)	14,315	12,420
Secondiad o'r tu allan	4,621	2,081
Costau Pensiwn eraill		
Cyflogi'n uniongyrchol	27,441	23,392
Secondiad o'r tu allan	14,018	7,314
Cyfanswm	<u>290,436</u>	<u>209,462</u>
Nifer y staff a gyflogwyd yn ystod y flwyddyn ariannol ar gyfartaledd	<u>Nifer</u>	<u>Nifer</u>
Cyflogi'n uniongyrchol	4	3
Secondiad o'r tu allan	5	3

Cyflog Cadeirydd y Comisiwn oedd £4,706 (Mrs S Smith, 1 Ebrill 2008 i 31 Rhagfyr 2008) (2007-08: £5,782). Talwyd £6,372 i Mr P Wood (Dirprwy Gadeirydd 1 Mai 2008 i 31 Rhagfyr 2008, Cadeirydd 1 Ionawr 2009 i 31 Mawrth 2009) a £5,588 i'r Parch H Davies. Talwyd llai na £5,000 yr un i'r Aelodau eraill.

4. Digwyddiadau Ôl-Fantolen

Nid oedd digwyddiadau ôl-fantolen i'w cofnodi ar ddyddiad llofnodi'r cyfrifon hyn.

Edward Lewis
Ysgrifennydd a Swyddog Cyfrifo
18 Mehefin 2009